

תוכן עניינים

מבוא	1
1. נוער בסיכון.....	2
1.1 הגדרה	2
1.2 מאפיינים של נוער בסיכון	5
2. דימוי עצמי	6
2.1 הגדרה	6
2.2 מאפיינים	7
3. פיתוח דימוי עצמי של "ילד בסיכון"	8
3.1 התערבויות	9
4. השפעה של דימוי עצמי נמוך על בני נוער	10
5. משפחה ודימוי עצמי	12
4.1 תיאוריות	12
4.2 משתני משפחה	13
דיון וסיכום	16
ביבליוגרפיה	17

מבוא

המונח נוער בסיכון בא לתאר בני נוער אשר נמצאים בסכנה פיזית, נפשית או רוחנית. המשותף לכל ההגדרות של נוער בסיכון הוא הניסיון לתאר צעירים המתקשים לתפקד במסגרות החברתיות והחינוכיות לקבוצת הגיל שלהם, ובסופו של דבר נושרים מהמסלול הנורמטיבי (Etzion & Romi, 2015). חשוב להבין את המשתנים אשר משפיעים על נוער בסיכון ועשויים עקב הפגיעות הרבה של אוכלוסיה זו. מחקרים מוצאים כי נוער אשר נמצא בסיכון חשוף להפרעות דיכאון וחרדה וכמו כן, קשיי תפקוד חברתיים, משפחתיים ואקדמיים (Rasing, Creemers, Janssens, & Scholte, 2017).

אחד המשתנים הרלוונטיים לנוער בסיכון הוא דימוי עצמי. דימוי עצמי מתייחס להיבט ההערכה של ידע אודות העצמי, המשקף את המידה שבה אנשים אוהבים את עצמם ומאמינים שהם מוכשרים. הערכה עצמית גבוהה מתייחסת לתפיסה חיובית ביותר של העצמי, ואילו הערכה עצמית נמוכה מתייחסת להערכות של העצמי שאינן ודאיות או שליליות לחלוטין (Zeigler-Hill, 2013). בני נוער אשר נכשלים בתחומים הלימודיים והחברתיים עשויים לסבול מדימוי עצמי נמוך (Pullmann & Allik, 2008). בתורו, דימוי עצמי נמוך קשור למגוון רחב של הפרעות נפשיות כגון דיכאון (Orth, Robins, 2014), חרדה (Widaman, & Conger, 2014), בדידות (Vanhalst, Luyckx, Scholte, Engels, & Goossens, 2013) ואף אובדנות (Meadows, Kaslow, Thompson, & Jurkovic, 2005).

מטרת העבודה הנוכחית היא תחילה להגדיר נוער בסיכון ודימוי עצמי, ולאחר מכן לבחון את האופן בו דימוי עצמי משפיע על נוער בסיכון, לבחון דרכים לעלות את הדימוי העצמי ולבחון את הקשר בין תפקוד משפחתי לדימוי עצמי.

1. נוער בסיכון

בישראל, על מנת להעריך את תופעת הנוער בסיכון, לשנות את הדרך בה החברה הישראלית מתמודדת עם ילדים ובני נוער בסיכון, ולשפר את מערך השירותים המיועדים לילדים אלו המדינה החלה ביישום השלב הראשוני של התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון ב-56 יישובים אשר משתייכים ליישובים הנמוכים מבחינה חברתית כלכלית. מתוך כלל יישובים אלו, נמצאו 156,024 ילדים ובני נוער בסיכון, כאשר 31% מהם הם בני נוער. ילדים ובני נוער אלו מהווים 16% מסך כל הילדים ביישובים הללו. (סבו לאל וחסין, 2011). בינואר שנת 2016, 367 אלף ילדים ובני נוער היו רשומים במחלקות לשירותים חברתיים (המועצה לשלום הילד, 2016).

1.1. הגדרה

כאשר מדברים על נוער בסיכון, חשוב תחילה להגדיר את המושג. נעשו הרבה ניסיונות בעולם להגדיר ולתאר את אוכלוסיית בני הנוער המתקשים לתפקד במסגרות החינוך והחברתיות המותאמות לגילם, ובסופו של דבר נושרים מהמסלול הנורמטיבי. יחד עם זאת, הספרות המחקרית מגלה כי ניסיונות אל טרם הניבו הגדרה מדויקת. תוצאה של היעדר הגדרה ברורה ושל סיווג מוסכם של מתבגרים אלו יוצרת קבוצה הטרוגנית של בני נוער בסיכון, אשר בתורה יוצרת קשיים בפיתוח התערבויות מתאימות (Etzion & Romi, 2015).

המונח נוער בסיכון מתייחס לאוכלוסיות נוער הנמצאות בסכנה פיזית, נפשית או רוחנית. השמות הרבים המשמשים להגדרת אוכלוסייה זו (ביניהם כנופיית רחוב, נוער מנותק ובני נוער לא מותאמים) שניתנו למתבגרים אלו משקפים נקודות מבט חברתיות וארגוניות, כמו גם את הבעיות הגלומות בתפיסה של קבוצה זו ובניסיונות לאבחן ולנתח אותה. המשותף לכל ההגדרות הוא הניסיון לתאר צעירים המתקשים לתפקד במסגרות החברתיות והחינוכיות לקבוצת הגיל שלהם, ובסופו של דבר נושרים מהמסלול הנורמטיבי (Etzion & Romi, 2015).

הדרך העיקרית להגדיר מהו "סיכון" כאשר מדברים על נוער מתייחסת בדרך כלל למדידת גורמי סיכון, כאשר המטרה היא לזהות את המשתנים אשר מגבירים את הסיכון להתנהגות מסוימת, לדוגמא, להשתתפות בהתנהגות אלימה. גורמי סיכון אפשריים הם גורמים הקשורים לאדם עצמו, למשפחתו, לסביבה שלו, בית הספר ועמיתיו (Krohn, Lizotte, Bushway, Schmidt, & Phillips, 2014). מחקרים מוצאים פעמים רבות כי צעירים בסיכון הם צעירים